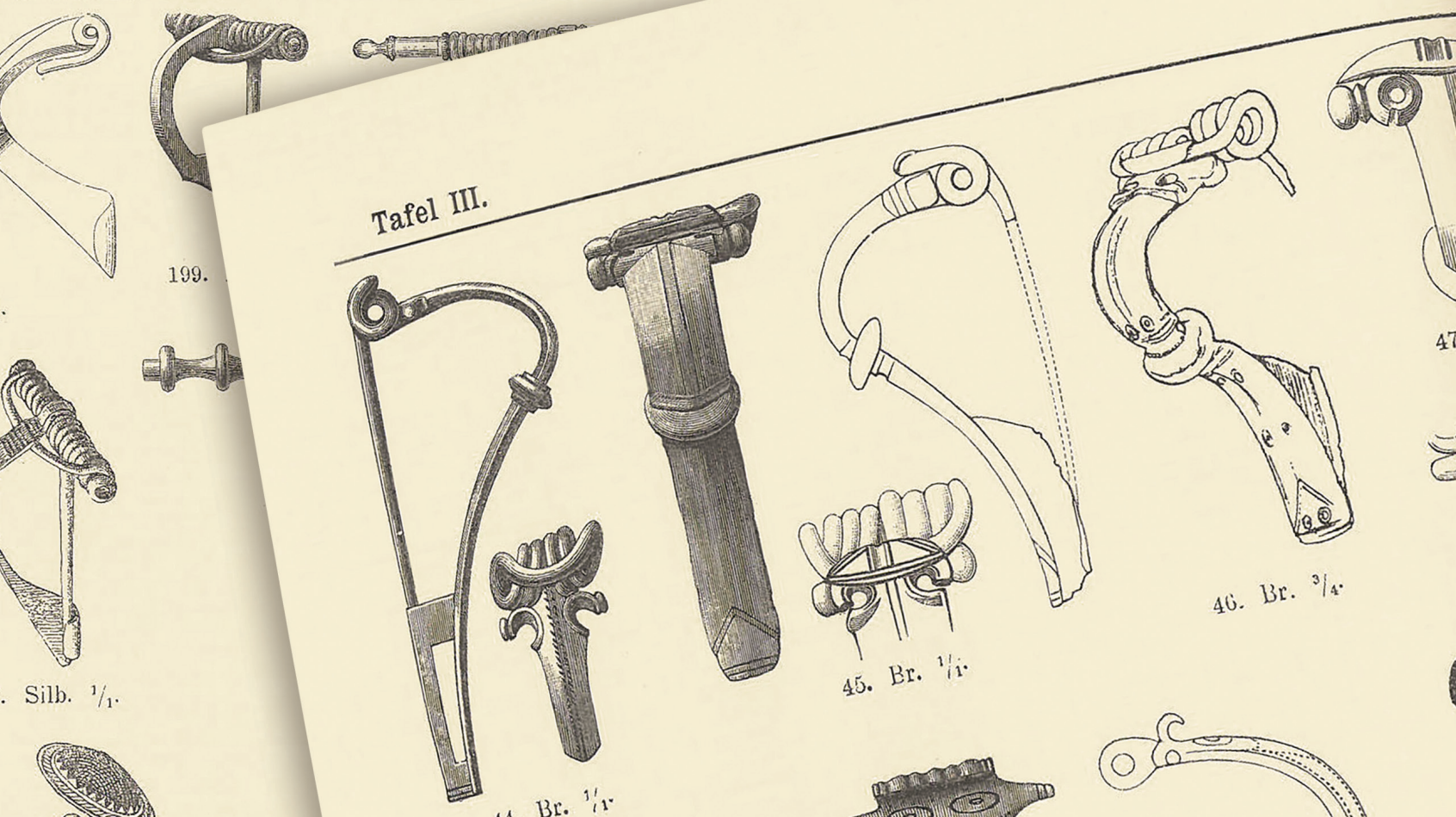

Eduard Droberjar – Balázs Komoróczy (eds.)

ŘÍMSKÉ A GERMÁNSKÉ SPONY VE STŘEDNÍ EVROPĚ (Archeologie barbarů 2012)

Fig. 1–9, 17, 18: La Tène-Fibeln.

Fig. 10–14: Gruppe I, Eingliederige A
(Hauptfundgebiet: S

Eduard Droberjar – Balázs Komoróczy (eds.)

**ŘÍMSKÉ A GERMÁNSKÉ SPONY
VE STŘEDNÍ EVROPĚ
(Archeologie barbarů 2012)**

**RÖMISCHE UND GERMANISCHE FIBELN
IN MITTELEUROPA
(Archäologie der Barbaren 2012)**

SPISY ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU AV ČR BRNO 53

Odpovědný redaktor:
Lumír Poláček

Předseda ediční rady Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.:
Šárka Krupičková

**ŘÍMSKÉ A GERMÁNSKÉ SPONY
VE STŘEDNÍ EVROPĚ
(Archeologie barbarů 2012)**

**RÖMISCHE UND GERMANISCHE
FIBELN IN MITTELEUROPA
(Archäologie der Barbaren 2012)**

Eduard Droberjar – Balázs Komoróczy (eds.)

Kniha vyšla jako součást grantového projektu Grantové agentury ČR s názvem „Kořeny a proměny germánské společnosti střední a mladší doby římské ve světle výpovědi žárového pohřebiště Modřice-Sádka“ (č. projektu 15-207005) a v rámci programu výzkumné činnosti Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. na léta 2012–2017.

Vydání publikace finančně podpořila Ediční rada Akademie věd České republiky, Národní 3, 117 20 Praha 1.

Autorský kolektiv:

Jacek Andrzejowski, Igor Bazovský, Tomáš Bek, Zdeněk Beneš, Gabriela Brežňanová, Radoslav Čambal, Martin Černý, David Daněček, Eduard Droberjar, Martin Ďuga, Kristian Elschek, Jakub Halama, Martin Hložek, Pavel Horník, Milada Hylmarová, Robert Iván, Jan Jílek, Jan John, Maciej Karwowski, Jörg Kleemann, Balázs Komoróczy, Jana Kopřivová, Rastislav Korený, Pavel Kubálek, Piotr Łuczkiewicz, Tomáš Mangel, Mónika Merczi, Andrzej Michałowski, Joanna Münster, Andrea Námerová, Marek Olędzki, Dušan Perlík, Joan Pinar Gil, Agnieszka Reszeczyńska, Mirosław Rudnicki, Helga Sedlmayer, Konstantin N. Skvorcov, Milena Teska, Vladimír Turčan, Dagmar Vachůtová, Vladimír Varsík, David Vích, Marek Vlach, Petr Zavřel, Michaela Zelíková, Tomáš Zeman, Leszek Ziabka, Jacek Ziętek, Daniel Żychliński.

Recenzenti:

Prof. PhDr. Klára Kuzmová, CSc.

Prof. PhDr. Eduard Krekovič, CSc.

Vědecká rada řady Archeologie barbarů:

Eduard Droberjar, Kristian Elschek, Balázs Komoróczy, Jiří Militký, Maciej Karwowski, Vladimír Varsík

© Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

ISBN 978-80-86023-63-2

ISSN 1804-1345

PŘEDMLUVA

„Archeologické poznání minulosti má určité charakteristiky, které nelze pominout. Především je založeno na minulých, mrtvých artefaktech, které archeolog analyzuje, následně v nich hledá struktury a ty pak interpretuje v termínech živého lidského světa. Také vyprávění událostí, které je důležitou komponentou archeologického poznání, je založeno na artefaktech a případných ekofaktech (všeobecně na archeologických pramenech)“

E. Neustupný, Metoda archeologie. Plzeň 2007, str. 16

Spony jsou jednou z nejdůležitějších artefaktových kategorií protohistorické archeologie a jejich role je v procesu poznání barbarských komunit často nezastupitelná. Keltské, římské či germánské spony jsou nápadnými, kvantitativně reprezentativními a morfologicky rozmanitými nálezy, jejichž rozsáhlá škála vypovídacích možností mnohdy převyšuje potenciál ostatních hmotných pramenů. Jsou jedním z opěrných pilířů relativně-chronologických systémů a významně mohou přispívat k bližšímu poznání celé řady aspektů minulých kultur, včetně výrobních procesů, obchodu a jiných forem interakcí, společenské diferenciace či regionálních proměn módních vln. Všechny tyto atributy od počátku konstituování archeologické vědy motivují obor k neustálému komplexnímu zkoumání spon od heuristické fáze až po moderní aplikace interdisciplinárních přístupů. V posledních letech je navíc archeologie konfrontována s prudkým nárůstem nových nálezů, ať již z množství záchranných terénních výzkumů nebo v důsledku mimořádně rozsáhlé míry detektorového hledání ze strany veřejnosti. Téměř každému archeologovi, který sleduje nové nálezy, se tak do rukou dostávají různé typy keltských, germánských a římských spon. Objevují se nové varianty a deriváty, v méně častých případech i nové typy či předměty (polotovary, formy apod.) indikující lokální výrobní centra. A také se objevují již známé formy v geografických a archeologických kontextech, kde se jejich výskyt dříve vůbec nepředpokládal. Dochází tak k závažným proměnám distribučních map, a také k výraznému obohacení informací o jednotlivých lokalitách. V jejich důsledku se také mění vžitě představy o chronologických aspektech konkrétních areálů či o chorologické a kvantitativní distribuci jednotlivých forem. To vše představuje pro protohistorickou archeologii nové výzvy, nutí ji k zintenzivnění procesu transformace nových nálezů do všeobecně použitelných vědeckých dat a také k revizi léta vžitých interpretačních schémat.

Většina kapitol publikovaných v tomto svazku byla přednesena a v širokém okruhu badatelů diskutována na VIII. Protohistorické konferenci, která se konala v prostorách Univerzity Palackého v Olomouci v roce 2012. Autoři této kolektivní monografie si za cíl kladli shromáždit dílčí skupiny nových nálezů spon z oblasti středoevropského barbarika (Česká republika, Slovensko, Rakousko a Polsko), ale rovněž z okrajových částí Římské říše, resp. z jejich provincií. V jednotlivých kapitolách se pokusili nastínit některé aspekty jejich dokumentace a klasifikace a věnovat se detailní analýze vybraných kategorií. Autoři zde publikují nejen nové náleзовé soubory, ale také se věnují různým dílčím analýzám jednotlivých typů nebo skupin spon v dlouhém časovém rozpětí a pod zorným úhlem aktuálního stavu bádání. Monografie je rozdělena do sedmi tematických bloků. Na úvodní texty představující reflexi některých obecných aspektů bádání navazují kapitoly členěné podle časových úseků popřípadě podle provenience spon. Poslední kapitola se tradičně zabývá různými aktuálními tématy protohistorického bádání, přičemž v některých příspěvcích jsou rovněž hodnoceny nálezy spon.

Editoři monografie děkují všem autorům za jejich odborný přínos a rovněž za trpělivost během časové prodlevy mezi odevzdáním textů a jejich zveřejněním, kterou zapříčinila především „klikatá cesta“ monografie z Olomouce do Brna. Závěrečná příprava této publikace v rámci Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. se realizovala jako součást řešení grantového projektu 15-207005 GA ČR „Kořeny a proměny germánské společnosti střední a mladší doby římské ve světle výpovědi žárového pohřebiště Modřice-Sádky“, tisk monografie byl finančně podpořen Ediční radou Akademie věd ČR. Poděkování patří též všem, kteří se na technické redakci, korekturách a sazbě této publikace podíleli.

V letošním roce, ve svých 85 letech, nás opustil Titus Kolník, mimořádná osobnost protohistorické archeologie. Editoři si dovoluují jménem svým i všech autorů připsat tuto publikaci jeho památce.

V Brně, 2017

Eduard Droberjar, Balázs Komoróczy

VORWORT

„Archäologische Erkenntnis der Vergangenheit besitzt gewisse Charakteristiken, die man nicht unbeachtet lassen kann. Sie stützt sich vor allem auf vergangene, tote Artefakte, die ein Archäologe analysiert, anschließend darin nach Strukturen sucht und diese dann in Bezug auf die lebendige Menschenwelt interpretiert. Die Schilderung von Ereignissen, die eine wichtige Komponente der archäologischen Forschung bildet, beruht ebenfalls auf Artefakten und eventuellen Ökofakten (im Allgemeinen auf archäologischen Quellen)“

E. Neustupný, Metoda archeologie. Plzeň 2007, S. 16

Fibeln repräsentieren eine der wichtigsten Kategorien der Artefakte im Rahmen der protohistorischen Archäologie und ihre Aufgabe im Prozess der Erkenntnis barbarischer Gemeinschaften ist oft unverzichtbar. Keltische, römische oder germanische Fibeln sind auffällige, quantitativ repräsentative und morphologisch verschiedenartige Funde, deren umfangreiche Aussagekräfte oft weit über das Potenzial der anderen materiellen Quellen hinausgehen. Sie bilden einen der Stützpfeiler der relativ-chronologischen Systeme und können auf eine bedeutende Weise zur besseren Erkenntnis einer ganzen Reihe von Aspekten der vergangenen Kulturen beitragen, einschließlich der Herstellungsprozesse, des Handels und anderer Formen der Interaktion, sozialen Differenzierung oder der regionalen Wandlungen von Modewellen. Alle diese Attribute motivieren das Fachgebiet seit Anfang der Konstituierung der archäologischen Wissenschaft zu einer ununterbrochenen komplexen Erforschung der Fibeln von der heuristischen Phase bis zur modernen Applikation von interdisziplinären Ansätzen. In den letzten Jahren ist Archäologie zudem mit einer steilen Zunahme an neuen Funden konfrontiert, die sowohl aus vielen Rettungsgrabungen stammen als auch infolge einer sehr umfangreichen Metalldetektorsuche vonseiten der Öffentlichkeit zutage kommen. Fast jeder Archäologe, der neue Funde nachverfolgt stößt also auf verschiedene Typen von keltischen, germanischen und römischen Fibeln. Auftauchend sind neue Varianten und Derivate, weniger oft auch neue Typen oder Gegenstände (Halbfabrikate, Formen usw.), die auf lokale Produktionszentren hinweisen. Und die schon bekannten Formen werden in geographischen und archäologischen Kontexten gefunden, wo ihr Vorkommen früher gar nicht vorausgesetzt wurde. Es kommt dadurch zu schwerwiegenden Änderungen der Verbreitungskarten und einer erheblichen Bereicherung der Informationen über einzelne Fundstellen. Infolge dessen ändern sich auch die eingebürgerten Vorstellungen von chronologischen Aspekten konkreter Areale oder der chorologischen und quantitativen Distribution einzelner Formen. All das stellt für die protohistorische Archäologie neue Herausforderungen dar, zwingt sie zur Intensivierung des Prozesses der Transformation neuer Funde in allgemein verwendbare wissenschaftliche Daten und zur Revision der jahrelang eingebürgerten Interpretationsschemen.

Die meisten Kapitel in diesem Band wurden im Rahmen der VIII. Protohistorischen Konferenz vorgetragen und in einem breiten Kreis der Forscher diskutiert. Die Konferenz hat im Jahre 2012 in Räumlichkeiten der Palacký Universität in Olmütz stattgefunden. Die Autoren dieser kollektiven Monographie setzten sich zum Ziel, die Teilgruppen neuer Fibelfunde aus dem Bereich des mitteleuropäischen Barbarikum (Tschechische Republik, Slowakei, Österreich und Polen), aber auch aus den Randgebieten des Römischen Reichs, bzw. aus römischen Provinzen, zusammenzubringen. In einzelnen Kapiteln versuchten sie einige Aspekte deren Dokumentation und Klassifikation aufzureißen und einer detaillierten Analyse der ausgewählten Kategorien Aufmerksamkeit zu schenken. Die Autoren publizieren hier nicht nur neue Fundverbände, sondern beschäftigen sich auch mit verschiedenen Teilanalysen von einzelnen Fibeltypen oder -gruppen innerhalb von einer langen Zeitspanne und mit Rücksicht auf den aktuellen Forschungsstand. Die Monographie ist in sieben thematische Bereiche untergeteilt. An die einführenden Texte, die eine Reflexion einiger allgemeiner Aspekte der Forschung darstellen, knüpfen die nach Zeitperioden oder der Provenienz der Fibeln gegliederten Kapitel an. Das letzte Kapitel befasst sich traditionell mit verschiedenen aktuellen Themen der protohistorischen Forschung, wobei in einigen Beiträgen auch Fibelfunde ausgewertet werden.

Die Editoren der Monographie bedanken sich bei allen Autoren für ihren fachkundigen Beitrag sowie für ihre Geduld während des Zeitabstandes zwischen der Abgabe der Texte und deren Veröffentlichung. Der Verzug wurde vor allem durch den „kurvigen Weg“ der Monographie aus Olmütz nach Brünn verursacht. Die abschließende Vorbereitung dieser Publikation im Rahmen des Archäologischen Instituts der Tschechischen Akademie der Wissenschaften in Brünn realisierte man als einen Teil des Grantprojektes 15-207005 der Grantagentur der Tschechischen Republik „Wurzeln und Änderungen der germanischen Gesellschaft der mittleren und jüngeren römischen Kaiserzeit im Lichte der Aussage des Brandgräberfeldes Modřice-Sádky“. Der Druck der Monographie wurde durch den Editionsbeirat der Tschechischen Akademie der Wissenschaften finanziell unterstützt. Der Dank geht auch an alle, die sich an technischer Redaktion, Korrekturen und Satz dieser Publikation beteiligten.

Dieses Jahr verließ uns im Alter von 85 Jahren Titus Kolník, eine besondere Persönlichkeit der protohistorischen Archäologie. Die Editoren gestatten sich in ihrem eigenen Namen sowie im Namen aller Autoren, diese Publikation seinem Andenken zu widmen.

In Brünn, 2017

Eduard Droberjar, Balázs Komoróczy

OBSAH

Předmluva	7
<i>Vorwort</i>	8

I. ÚVOD EINLEITUNG

Eduard Droberjar	
Metody dokumentace a klasifikace spon	15
<i>Zu den Methoden der Dokumentation und Klassifikation der Fibeln aus der römischen Kaiserzeit</i>	28
Balázs Komoróczy – Marek Vlach – Michaela Zelíková	
Dokumentace, publikace a interpretace detektorových nálezů na příkladu spon typu Jobst 4F	31
<i>Documentation, publication and interpretation of metal-detector finds as exemplified by Jobst Type 4F brooches</i>	57

II. SPONY Z DOBY LATÉNSKÉ LATÈNEZEITLICHE FIBELN

Gabriela Brežňanová	
Včasnoláténske bubienkové spony v stredoeurópskom priestore.	65
<i>Early La Tène drum fibulae in Central Europe</i>	79
Andrzej Michałowski – Milena Teska – Daniel Żychliński	
Possibilities of interpretation strongly damaged iron brooches on the example of specimen from Bolechowo 28, Poznań County, voivodeship wielkopolskie (Great Poland – Poland)	81
<i>Możliwości interpretacji silnie zniszczonych zapinek żelaznych, na przykładzie egzemplarza odkrytego na stan. Bolechowo 28, pow. Poznański, woj. Wielkopolskie</i>	86
Radoslav Čambal	
Spony z neskorej doby laténskej z územia juhozápadného Slovenska s dôrazom na zázemie bratislavského oppida	87
<i>Spätlatènezeitliche Fibeln aus der Südwestslowakei mit dem Schwerpunkt im Gebiet des Bratislavaer Oppidums</i>	102
Maciej Karwowski	
Wschodnioceltyckie brązowe fibule o konstrukcji „pseudo-środkowolateńskiej”	107
<i>Eastern Celtic bronze fibulae of “pseudo-Middle La Tène” construction</i>	123

III. ŘÍMSKÉ SPONY RÖMISCHE FIBELN

Helga Sedlmayer	
Aucissafibeln – Typische Bestandteile der Frauentracht in einem Milieu geringer Romanisierung	129
<i>Spony typu aucissa – typické součásti ženského oděvu v prostředí malé romanizace</i>	141
Mónika Merczi	
Ergänzungen zur Typologie der norisch-pannonischen Flügelfibeln in Nordost-Pannonien anhand der Grab- und Siedlungsfunde von Budaörs-Kamaraerdei Flur	143
<i>Nové poznatky k typológii noricko-panónskych krídelkových spôn v severovýchodnej Panónii na základe nálezov z keltsko-rímskeho sídliska a pohrebiska v Budaörs-Kamaraerdő dűlő</i>	154
Igor Bazovský	
K otázke výskytu noricko-panónskych spôn s krídelkami severne od stredného toku Dunaja	155
<i>Zur Frage des Vorkommens von norisch-pannonischen Flügelfibeln nördlich der mittleren Donau</i>	158

Marek Olędzki – Leszek Ziábka	
Tierkopffibeln – TKF from present-day Poland	161
<i>Fibule ze zwierzęcą główką (tkf) z teritorium dzisiejszej polski</i>	166

Kristian Elschek	
Rímske emailové spony zo Slovenska a nové nálezy emailových spôn zo Záhoria	167
<i>Römische Emailfibeln aus der Slowakei und neue Emailfibelfunde vom Záhorie-Gebiet</i>	173

Andrea Námerová	
Importy rímskych spôn na sarmatských pohrebiskách v severnom Pričernomorí od 1. storočia po Kr. – 2. storočie po Kr.	179
<i>Imported Roman Fibulae on Sarmatian Burial Sites in the North Pontic Region from the 1st to 2nd Century AD</i>	192

IV. ŘÍMSKÉ A GERMÁNSKÉ SPONY RÖMISCHE UND GERMANISCHE FIBELN

Eduard Droberjar – Jan John – Petr Zavřel	
Římské a germánské spony ze Sedlce a z dalších jihočeských lokalit	197
<i>Römische und germanische Fibeln aus Sedlec und aus weiteren südböhmischen Fundstellen</i>	222

Jörg Kleemann – Piotr Łuczkiewicz – Joanna Münster	
Alte und neue Fibelfunde aus Malbork-Wielbark (Polen)	225
<i>Stare i nowe znaleziska fibul w Malborku-Wielbarku (Polska)</i>	246

Vladimír Turčan	
Spony z doby římskej zo Stupavy	249
<i>Römerzeitliche Fibeln aus Stupava</i>	253

Martin Černý	
Spony doby římské a související nálezy ze sbírky Regionálního muzea v Mělníku	255
<i>Brooches of Roman Period and Related Finds in the Collection of Regional Museum Mělník</i>	265

Martin Ďuga – Dagmar Vachútová – Tomáš Zeman	
Spony z germánského sídliště v Hrubé Vrbce „Za Bařinou“	267
<i>Brooches from a Germanic settlement in Hrubá Vrbka „Za Bařinou“</i>	283

Martin Hložek	
Rentgen-fluorescenční analýzy spon z laténského a germánského sídliště v Hrubé Vrbce „Za Bařinou“	284
<i>Energy dispersive X-ray fluorescence analyses of brooches from a La Tène and Germanic settlement in Hrubá Vrbka “Za Bařinou”</i>	286

V. GERMÁNSKÉ SPONY Z DOBY ŘÍMSKÉ GERMANISCHE FIBELN DER RÖMISCHEN KAISERZEIT

Robert Iván	
Spony 8. série V. skupiny podľa O. Almgrena v stredodunajskej oblasti	289
<i>Fibeln der Gruppe V, Serie 8 nach Oscar Almgren im Mitteldonauegebiet</i>	314

Vladimír Varsík	
Niekoľko poznámok k výskytu spôn s hrotitou nôžkou na juhozápadnom Slovensku (skupina Almgren VI,2)	319
<i>Einige Bemerkungen zum Vorkommen der Fibeln mit spitzigem Fuß in der SW-Slowakei (Gruppe Almgren VI,2)</i>	335

Agnieszka Reszczyńska	
Destičkovitá spona ve tvaru kance z Trmic – Ústí nad Labem v kontextu obdobných nálezů	337
<i>Tierscheibenfibel in Ebergestalt aus Trmice – Ústí nad Labem im Kontext ähnlicher Funde</i>	343

Jacek Andrzejowski	
Dwuczęściowe zapinki z podwiniętą nóżką i górną cięciwą. Wariant <i>Spychówko-Drozdowo</i>	345
<i>Bipartite brooches with returned foot and external chord. Type <i>Spychówko-Drozdowo</i></i>	358

Marek Olędzki – Jacek Ziętek	
Typologia, chronologia i rozprzestrzenienie fibul typu A.162 na terytorium kultury przeworskiej	361
<i>Typology, Chronology and Distribution of A.162-Type fibulae on the territory of the Przeworsk Culture</i>	380

VI. SPONY Z DOBY STĘHOVÁNÍ NÁRODŮ *VÖLKERWANDERUNGSZEITLICHE FIBELN*

Konstantin N. Skvorcov – Mirosław Rudnicki	
The find of a cicada brooch from the area of former Grebieten (today's Okunevo, st. I, Kaliningrad District, Russia)	385
<i>Nález cikádovitě spony z území bývalých Grebieten (dnes Okunevo, náleziště I, Kaliningradská oblast, Rusko)</i>	392

Joan Pinar Gil	
The Earliest Brooches from Clothed Inhumations in the Territory of the <i>REGNUM TOLOSANUM</i> (CA. 450–500 AD)	395
<i>Nejstarší spony z kostrových hrobů na území Tolosánského království (ca. 450–500)</i>	408

VII. VARIA *VARIA*

Tomáš Bek – Tomáš Mangel – David Vích	
Netypické polohy s doklady laténského osídlení v Novém Městě nad Metují a možnosti jejich interpretace	413
<i>Untypical locations with evidence of La Tène settlement in Nové Město nad Metují and possibilities of their interpretation</i>	426

Jakub Halama	
Severní Morava v době římské a období stěhování národů	429
<i>Nordmähren in der Römer- und Völkerwanderungszeit</i>	467

Zdeněk Beněš	
Obsah jedné starožitnické sbírky, picí rohy a archeologický potenciál zaniklé polohy Sandberk u Kolína	471
<i>Antiquitäten aus Privatbesitz: die Trinkhornbeschläge und das archäologische Potential des zerstörten Fundortes Sandberk bei Kolín</i>	492

Jan Jílek – Jana Kopřivová – Pavel Horník	
Kostrový hrob z pozdní doby římské v Lovčicích, okr. Hradec Králové	495
<i>A Late Roman Period inhumation grave from Lovčice (Hradec Králové district)</i>	510

Milada Hylmarová	
Antropologický rozbor chrupu z kostrového hrobu z pozdní doby římské z Lovčic (okr. Hradec Králové)	512
<i>Anthropological analysis of a set of teeth from a Late Roman Period inhumation grave found in Lovčice (Hradec Králové district)</i>	512

David Daněček – Rastislav Korený – Dušan Perlík	
Zlaté závěsky na pohřebišti z merovejského období v Hostivici-Paloukách, okr. Praha-Západ	513
<i>Goldene Anhänger aus dem Merowingerzeitlichen Gräberfeld von Hostivice-Palouky, Bez. Prag-Westen</i>	520
Pavel Kubálek	
Souhrn výsledků základního antropologického zpracování lidských kosterních nálezů z pohřebiště z období stěhování národů v Hostivici, okr. Praha-západ	523
<i>Results of anthropological research into the Migration Period burial ground in Hostivice (near Prague, Czech Republic)</i>	524
Pavel Kubálek	
Souhrn výsledků základního antropologického zpracování lidských kosterních nálezů z pohřebiště z období raného středověku v Hostivici, okr. Praha-západ	525
<i>Results of anthropological research into the early medieval burial ground in Hostivice (near Prague, Czech Republic)</i>	526

K METODÁM DOKUMENTACE A KLASIFIKACE SPON Z DOBY ŘÍMSKÉ

EDUARD DROBERJAR

S enormním nárůstem nových nálezů spon z doby římské, zapříčiněném zejména expanzí detektorové prospekce, přicházejí rovněž problémy spojené s jejich dokumentací a klasifikací. Nejednou v odborné literatuře sledujeme nepřesně popsané, dokumentované a zařazené typy spon. Přitom právě kvalitní primární publikování těchto velmi důležitých archeologických pramenů a jejich náleзовých okolností je základem k dalšímu zkoumání. Netřeba ani připomínat, jak záleží na správně uvedených náleзовých okolnostech. V „záplavě“ spon mají někteří nálezci nepříliš velký pořádek, který se pak snadno při dalším předávání informací a při zpracovávání může promítnout v záměně lokalit, zvláště u těch nálezů spon (fragmentů), které jsou identické. V případě nejistých lokalit by pak bylo vhodné nálezy raději nezpracovávat a nepublikovat. Nebudu se zde věnovat problémům, které souvisejí s různými pohledy na tzv. detektorové nálezy doby římské (k tomu více předchozí příspěvek B. Komoróczyho nebo např. *Komoróczy – Vlach – Hložek 2014, 779–780; Droberjar 2015*). Smyslem tohoto článku není ani řešení nějaké konkrétní otázky, ale pouze praktické představení metod dokumentace a základů k určování spon čili jakýsi úvod do studia spínadel z doby římské, resp. pomůcka v orientaci hlavních typů a vybraných publikačních titulů.

Cílem dokumentace a klasifikace nových artefaktů získávaných zpravidla povrchovou prospekci musí být uchování a verifikace dat (pro nálezové zprávy, muzejní sbírky, databáze a rovněž jako podklad k publikování). Předpokládáme, že nově získané spony se základními náleзовými údaji prošly alespoň primárním procesem očištění, event. odbornou konzervací. Bez tohoto kroku zpravidla není možné předměty podrobně dokumentovat, neboť řada detailů výzdoby a technologických prvků může být ukryta pod korozními vrstvami. Samozřejmostí je zachování patiny na artefaktech ze slitin mědi.

1. DOKUMENTACE SPON

Poté již následuje dokumentační fáze spon. Hlavními metodami dokumentace jsou: stručný slovní popis, zjištění metrických a prvkových údajů, kresebná a fotografická dokumentace artefaktů, event. pořízení rentgenových snímků. Tomu všemu musí předcházet zaznamenání přesných náleзовých okolností, včetně GPS souřadnic, způsob získání a uložení nálezů.

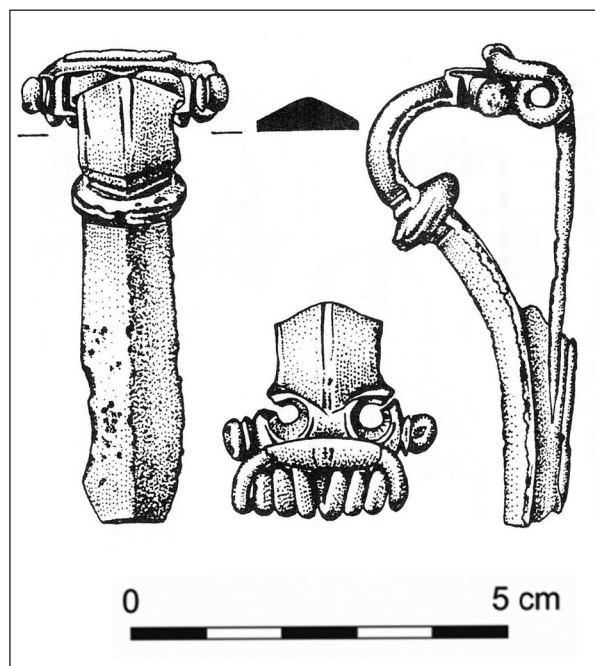
Předpokladem ke správnému popsání spony je znalost terminologie. Základy české terminologie spon (*Obr. 5*), které vycházejí z důkladného německého názvosloví, vypracoval B. Svoboda (*1948, 33–40, obr. 1–2*). Pro českou terminologii spon lze rovněž použít muzejní archeologický slovník (*Sklenář a kol. 1992, 47–52*). Vícejazyčné názvosloví nabízí série Glossarium Archaeologicum (*Jażdżewski ed. 1965*). K překladu německé terminologie máme k dispozici archeologické slovníky (*Schebek 2007; Košnar 2010*).

Každá spona by měla obsahovat stručný slovní popis s následujícími údaji: lokalita a nálezové okolnosti, základní zařazení, stav zachování, materiál, výzdoba, technologické zvláštnosti, rozměry (alespoň délka), hmotnost, event. měření na prvkové složení materiálu a uložení předmětu. Metrická data lze získat měřením pomocí posuvného měřítka tzv. šuplery, vážením na malých digitálních vahách a případně určením prvkové skladby (zejména RFA: rentgenová fluorescenční analýza nebo přesnější NAA: neutronová aktivační analýza, resp. INAA: instrumentální varianta neutronové aktivační analýzy). Metalografické analýzy mají velký význam při exaktním určení druhu slitiny, jako je tomu např. u mosazi (*Droberjar – Frána 2004*). Popisy spon se mohou v detailech lišit, ale v zásadě pro jednu práci, resp. jednu lokalitu by měl být pro snadnější orientaci jednotný popis.

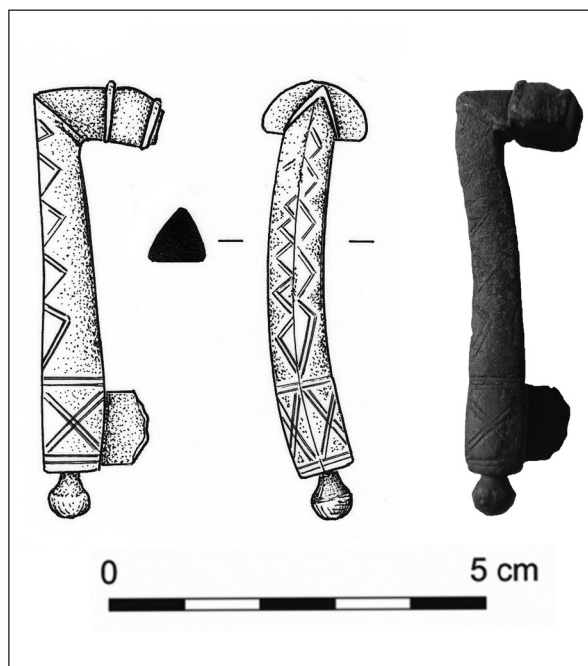
Příklady popisů spon:

- Dobřichov-Piňhora (okr. Kolín), hrob č. 69 (*Obr. 1*)
Spona s očky (Almgren 45), celá zachovalá, mosaz. Bez výzdoby nebo výzdoba nečitelná. Částečně poškozena, odlomena. Tmavá kvalitní patina. D. 63 mm; váha: 40,62 g. Uložení: NM-HM Praha, inv. č. 53804. Lit.: *Droberjar 1999, 246, Taf. 356: 69/1*.

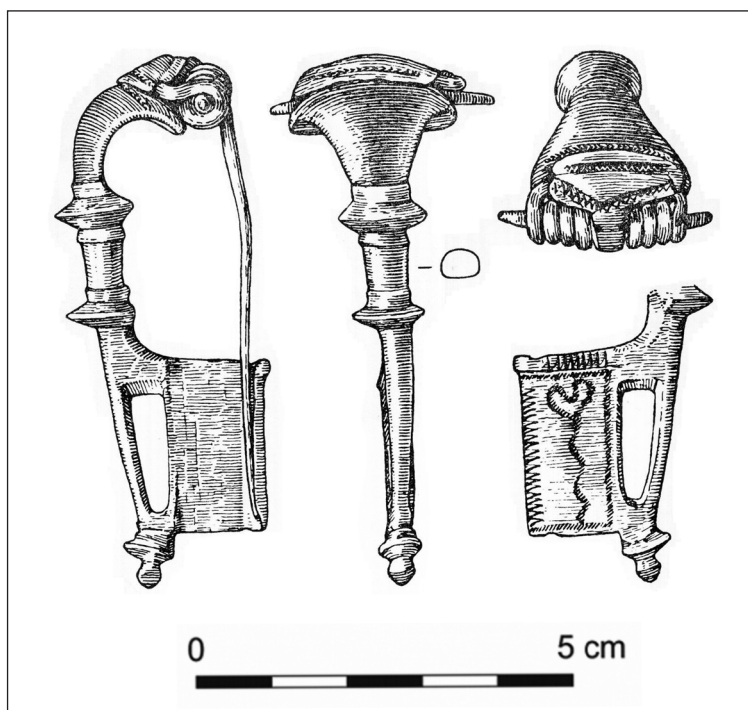
- Jevíčko-Předměstí 6 (okr. Svitavy), „Pod Příčnou cestou“, žárové pohřebiště, ojedinělý nález (*Obr. 2*)
Spona typu Almgren 132, varianta Jevíčko. Bronzová spona s nožkou zakončenou kuličkou, lučík trojúhelníkovitého průřezu je zdoben rytými klikatkami a na nožce překříženými liniemi. Vinutí a jehla chybějí, zachycovač je částečně poškozen, lučík částečně deformován. D. 5,8 cm. Nález pomocí detektoru kovů (P. Kir, 1. 9. 2011). Uložení: Muzeum regionu Boskovicka, Boskovice, inv. č. A 39691 Lit.: *Droberjar 2012, 235, 236, obr. 1*.

Obr. 1. Dobřichov-Pičhora, hr. 69 (A. 45).
Podle Droberjar 1999

Obr. 2. Jevíčko-Předměstí 6 (A. 132, var. Jevíčko).
Podle Droberjar 2012

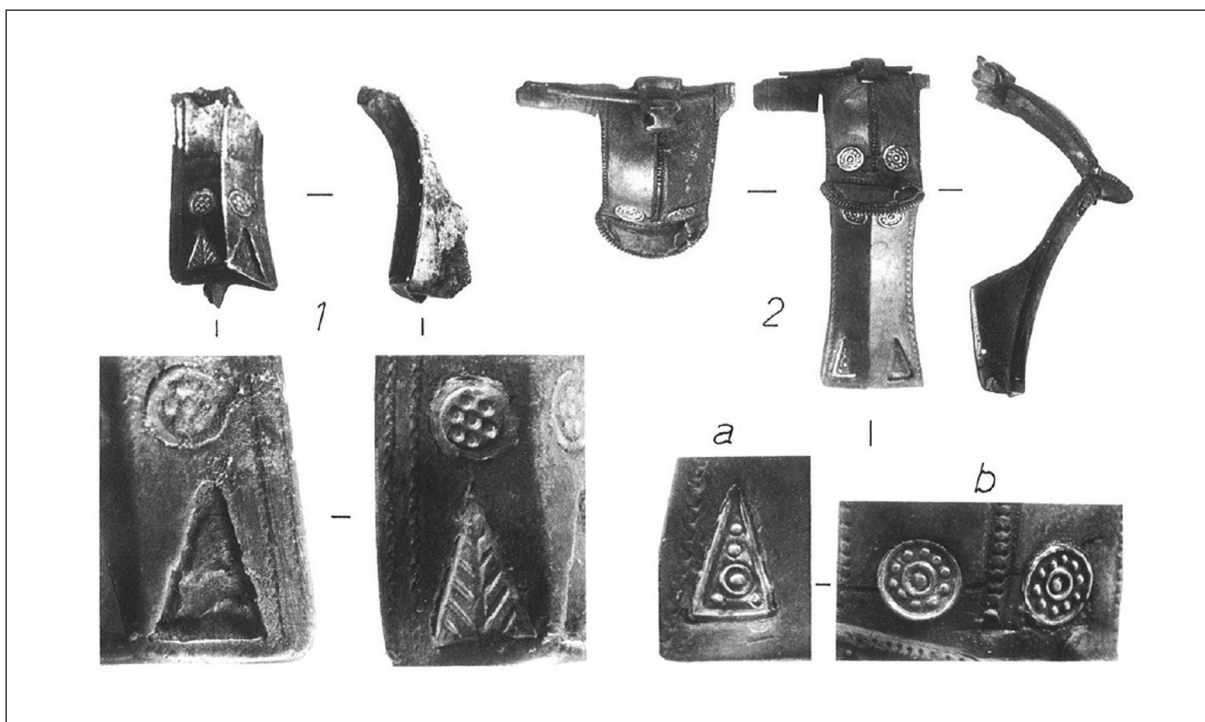

Obr. 3. Němčice nad Hanou (A. 236h). Podle Peškař 1972

• Němčice nad Hanou (okr. Prostějov), „Za Hájkem“, ojedinělý nález (*Obr. 3*)

Výrazně členěná spona se dvěma uzlíky (Almgren 236h), celá zachovalá, mosaz. Výzdoba: klikatky na hlavici a na zachycovači, vlnice zakončená motivem dvojlistku na zachycovači. D. 70 mm. Lit.: Peškař 1972, 42, Taf. 8: 1.

Nedílnou součástí slovního popisu je kresba (*Obr. 1–3*), event. fotografie spony. Z nich lze získat další údaje, které pak není třeba zdlouhavě slovně popisovat. Kresba spony by měla obsahovat minimálně dva pohledy: zepředu s řezem lučíku a z boku, resp. z té strany, kde je vidět lůžko jehly. Někdy je potřeba mít více pohledů, např. u spon s očky musí být vidět hlavice

Obr. 4. 1: Styding, Haderslev/DK (patrně A. 30); 2: Villemosegaard, Ringkøbing/DK (A. 30). Podle *Cosack 1979*

s očky. Jindy je nutné některé části spony rozkreslit, např. obě strany zachycovače pokud jsou zdobené nebo některá výzdoba je velmi malá. V tom případě se nakreslí ve větším měřítku. Podrobná kresebná dokumentace má hlavní smysl v tom, že jsou jednoznačně vidět výzdobné a konstrukční prvky (spona jednodílná či vícedílná, určení polohy tětiny, resp. háčku pro tětinu atd.). V případě složitější výzdoby či konstrukčních prvků je nutná fotografie jednotlivých segmentů (*Obr. 4*). Ideální je používat kombinaci kresby s fotografií. V literatuře se často setkáme se dvěma způsoby orientace spony, tj. hlavicí nahoru (dokumentační pohled) nebo hlavicí dolů (funkční pohled, jak se spony zpravidla nosily). Preferujeme tzv. dokumentační pohled.

2. KLASIFIKACE SPON

Spony lze určovat i bez přechodí dokumentace, bez kresby a fotografie. Nejlépe se pracuje přímo s originály. Tato fáze již vyžaduje hlubší odbornou průpravu a často také rozsáhlé znalosti. Nejprve je potřeba správně pochopit funkční a konstrukční prvky, resp. jak spínadlo bylo vyrobeno a jak fungovalo. Spony z doby římské rozlišujeme na jednodílné a dvojdílné, lučikovité a destičkovité, spony lité, drátěné a plechové. Byly zhotovovány z různých materiálů, nejčastěji ze železa, bronzu a mosazi, vzácněji ze stříbra a zcela výjimečně ze zlata. V jednom případě jsou také spony bimetalické, např. spony bronzové pozlacené či postříbřené nebo železné trubkovité spony vykládané stříbrnými drátky (tauzie). Spony rozlišujeme rovněž podle proveniencí: římské a barbarské (germánské, sarmatské, baltské).

V některých případech lze spony určit ještě detailněji, např. labsgo germánské, wielbarské, przeworské. Také se objevují germánské napodobeniny římských spon nebo provenienci nelze jednoznačně určit (např. spony s očky typu Haltern a).

Nezákladnější prací je už sto dvacet let stará disertace švédského archeologa Oskara Almgrena (1869–1945), vydaná ve Stockholmu v roce 1897 a poté v řadě Mannus-Bibliothek č. 32 v Lipsku roku 1923. Spony rozdělil do sedmi hlavních skupin (I.–VII.) + destičkovité a speciální římsko-provinciální spony. Některé skupiny dále dělil na série. Celkem jeho dílo obsahuje 248 typů + dodatky (A–J). Při práci s novými nálezy spon nejprve určujeme základní skupiny, a to nejen v Almgrenově koncepci, ale zejména v užším pojetí, např. spony kolínkovité, trubkovité, podvázané a poté typy nebo varianty (pokud to lze). Používání Almgrenova systému je základní, nikoli jediné, zejména u římsko-provinciálních spon, ale i některých jiných jsou nutné další základní příručky (viz dále).

3. PUBLIKACE O SPONÁCH

Není nezbytně nutné publikovat každý nález „běžné“ spony samostatně. Pokud ovšem spona byla objevena v regionu, kde jsou obdobné předměty neznámé, pak to určitě má význam. Důležitější je věnovat pozornost jednotlivým souborům spon z jedné lokality nebo z regionů, sponám z nálezových celků a kontextů, novým neznámým variantám – obecně sponám, které přinášejí nové poznatky. Zpracovávat by se měly jednotlivé skupiny a typy spon apod. O sponách z doby

Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 53
Odpovědný redaktor: Lumír Poláček
ISSN 1804-1345

Římské a germánské spony ve střední Evropě (Archeologie barbarů 2012)
Eduard Droberjar, Balázs Komoróczy (eds.)

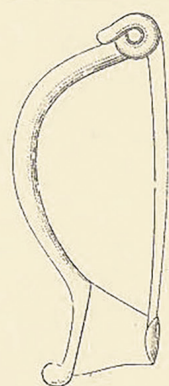
Redakce: Eduard Droberjar, Balázs Komoróczy, Pavla Růžicková, Michaela Zelíková
Technická redakce, sazba, obálka: Pavla Růžicková
Jazykové korektury: Eduard Droberjar, Michaela Zelíková
Překlady a cizojazyčné korektury: Jana Klíčová

Za jazykovou stránku odpovídají autoři kapitol.

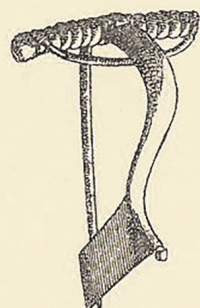
1. vydání

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno, www.arub.cz
Tisk: Azu design s. r. o., Bayerova 806/40, 602 00 Brno
Brno 2017
ISBN 978-80-86023-63-2

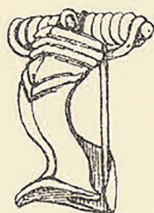
Tafel IX.

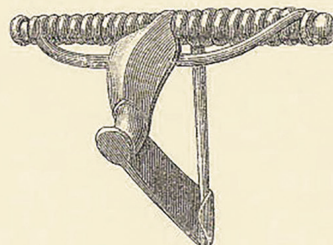
192. Br. Ca $\frac{3}{4}$.

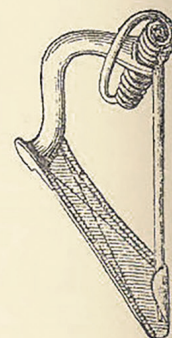
193. Br. $\frac{1}{1}$.

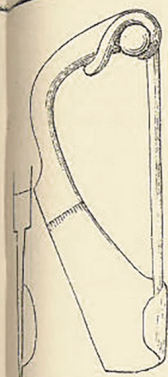
194. Br. $\frac{3}{4}$.

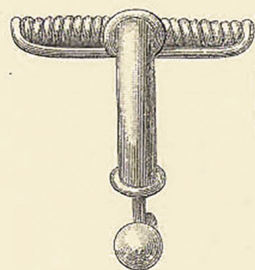
195. Br. Ca $\frac{1}{1}$.

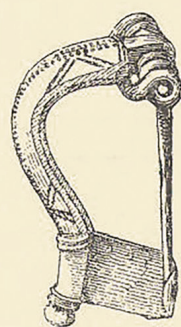
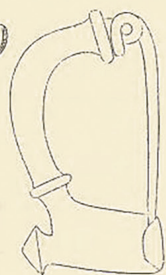
196. Silb. $\frac{1}{1}$.

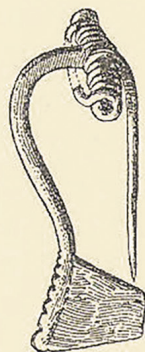
197. Silb. $\frac{1}{1}$.

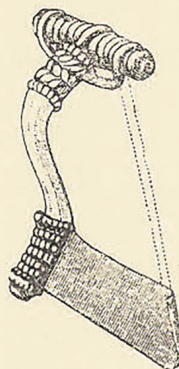
200. Br. $\frac{1}{1}$.

201. Br. $\frac{1}{1}$.

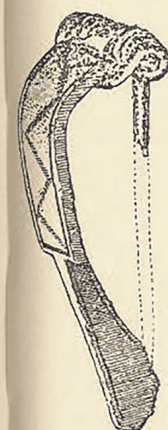
202. Br. $\frac{1}{1}$.

203. Silb. $\frac{1}{1}$.

204. Br. $\frac{2}{3}$.

205. Br. $\frac{1}{1}$.

103. Br. $\frac{1}{1}$.

106. Br. $\frac{1}{1}$.

